

УДК 342.73:341.324«1941/1943»(477)

Пономаренко В.- ст. гр. М.і.

Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка

ЦЕРКОВНЕ ЖИТТЯ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ В РОКИ ОКУПАЦІЇ

Науковий керівник: к.і.н., старший викладач Єпик Л. І.

В перші місяці після нападу Німеччини на СРСР, коли нацистами ще не було сформовано власну окупаційну адміністрацію з апаратом насильства і терору, відбулося стихійне культурне і релігійне відродження українського населення. Спостерігалася стрімка відбудова церковного життя і відновлення релігійної свідомості. Від самого початку окупації розроблені нацистами заходи стосовно релігійного життя мали успіх. Прихід німців частина духівництва розглядала як порятунок віри і церкви. Причиною таких настроїв були злочини сталінського режиму в 30-і роки, внаслідок яких до 1939 р. в Україні збереглося лише 3 % дореволюційних парафій, у всій Київській єпархії на 1940 р. залишилися всього 2 парафії. Нацистська влада не збиралася давати православній церкві повної релігійної свободи, вона використала принцип «розділяй і володарюй», дозволивши діяльність великій кількості релігійних організацій, які розділяли суспільство на ворогуючі групи. За діяльністю церкви був встановлений суворий контроль.

В грудні 1941 р. було видано спеціальну інструкцію «Про поводження з українським населенням». Вона передбачала заборону релігійного паломництва, створення релігійних центрів на місці українських святинь, а також організацію духовних учбових закладів. Бурхливий розвиток церковного життя на окупованій території України почався стихійно і мав масовий характер. В Україні протистояння канонічної і неканонічної церков, релігійний підйом серед населення був такий великий, що вдалося відновити до 40% дореволюційної кількості храмів. Фактично на більшості окупованої території була відновлена канонічна Православна Церква.

Храми, що відкрилися, перетворилися на центри національної самосвідомості і прояву патріотичних почуттів населення. За три роки окупації в умовах голоду, розрухи, відсутності матеріальних статків було відкрито велику кількість церков. Існують різні підходи щодо визначення кількості православних храмів, відкритих на окупованій території СРСР. Сучасні історики говорять про 7547, посилаючись на звіт Ради у справах РПЦ про стан церкви на 1 січня 1948 р. Проте слід врахувати, що на той час, у зв'язку з браком духівництва, будівель, вилученням у релігійних общин зайнятих ними громадських приміщень було закрито не менше 850 храмів в РРФСР, 600 - в Україні, 300 - в Білорусії і 100 - в Східній Молдові (Придністров'я). У іншому звіті Ради у справах РПЦ указувалося, що на 1 січня 1947 р. в Росії залишилося 1300 діючих церков, відкритих в період окупації. Таким чином, загальна кількість дорівнювала 9400. Ця кількість відповідає даним, що містяться в радянській літературі, про 10 тис. храмів. Крім того, було відновлено близько 40 монастирів, з них 36 - в Україні.

Особливість церковно-релігійних процесів в окупованій Україні упродовж 1941 - 1943 рр. полягала у тому, що був встановлений жорсткий контроль за діяльністю релігійних організацій. Це сприяло зовнішній і внутрішній руйнації традиційних церковних структур, їхній атомізації при максимальному використанні релігійних об'єднань в інтересах Німеччини й подальшій примусовій заміні християнської віри на неоязичницьку з елементами окултизму.